

Meekijken met Thijsse de gewone salomonszegel

Ik lees nog regelmatig in de boeken en boekjes en de gebundelde artikelen van Heimans en Thijsse en probeer dan soms aan de hand van hun beschrijvingen ook naar de betreffende planten en dieren te kijken. Een paar jaar geleden heb ik ook eens een excursie geleid waarbij we aan de hand van stukjes uit 'Hei en dennen' onder andere dopheide, struikheide en de klokjesgentiaan bekeken hebben. Die excursie had als titel 'meekijken met Heimans en Thijsse'. Ze nemen je als lezer al wandelend mee en probeerden in hun teksten je het idee te geven dat je zo de natuur instapt, proberen je te laten zien wat zij zagen. Het is fascinerend wat je dan allemaal kunt zien en je voelt daarin ook de verwondering die zij vooral probeerden over te dragen.

Ik zal proberen in Oase enkele keren iets daarvan te laten meebeleven, voorzover dat via schrijven kan. Ik ben n.l. geen Eli Heimans of Jac. P. Thijsse.

Ditmaal naar aanleiding van een tekst uit Omgang met planten (Utrecht, 1906), een dikke pil met uitvoerige beschrijvingen van een aantal plantensoorten. Thijsse zag dit boek als 'gelijkvormig aan Het intieme leven der vogels' (gepubliceerd in 1906) Bij zijn erepromotie in 1922 zei zijn promotor: 'Ge moogt het als uwe dissertatie beschouwen'. Thijsse ging dikwijls zeer systematisch te werk, noteerde bijvoorbeeld jaren achtereenvolgende welke vogels hij elke dag hoorde zingen. Zo bestudeerde hij, om bij het thema van dit artikel te blijven, naar eigen zeggen 'duizenden exemplaren' van de gewone salomonszegel, die in genoemd boek uitvoerig wordt geportretteerd. Ik moet het dit jaar doen met slechts twee, weliswaar behoorlijk grote exemplaren, met daarnaast enkele dwergjes die niet bloeien. Ze staan helemaal achterin onze vijftien meter diepe tuin, maar vanuit huis zijn de sierlijke boogvormige planten goed te zien. Thijsse schrijft: 'In goede tuinaarde of vette klei groeien gewone salomonszegelplantjes, die in de vrije natuur een vijftiental bladeren en evenveel bloemen voortbrachten, op tot reuzenplanten, driekwart meter hoog en met van twintig tot dertig bloemen in trossen van drie, vier of zelfs wel vijf'. 'Mijn' exemplaren zijn zestig en zeventig centimeter hoog en hebben respectievelijk 50 en 42 bloemen. Thijsse: 'Eigenlijk is dat dan de normale plant en hebben wij in de natuur te doen met exemplaren die zich zo goed en zo kwaad mogelijk ontwikkelen op de bodem, waar deze plant de concurrentie met anderen kan doorstaan: zandige bosgrond'. Vanuit hedendaags ecologisch gezichtspunt zouden we waarschijnlijk het omgekeerde beweren en juist laatstgenoemde als de 'normale plant' betitelen.

Het uit de grond komen en de groei zijn fascinerend om te zien. Half april 'beginnen zich lichtbruine scheuten te vertonen, die de dorre bladeren kunnen doorboren. Zijn ze een centimeter boven de grond, dan kan het dagen duren, eer ze hoger durven gaan. Ik ken geen enkele plant die zo bij vlagen groeit als deze salomonszegel. Een heb ik in twee etmalen elf centimeter zien opschieten, een andere een enkele nacht vijf centimeter'.

Die eerste scheuten heb ik niet gezien, ik ontdekte de planten pas als blauwgroene 'knotsen' tussen de andere planten in. Mede door de natte weersomstandigheden, maar ook omdat ik in dit soort zaken heel wat minder gedisciplineerd ben dan Thijsse was, heb ik de groei 's morgens maar enkele keren gemeten en bij 'mijn' exemplaren geen groeisprunten vastgesteld. In de beschrijving van Thijsse klinkt bewondering door voor de planten, hij gebruikt ook antropomorfismen ('durven'), waarin hij zijn betrokkenheid uitdrukt. Maar die bewondering in is dit geval ook een resultaat van tellen en meten. Hij logenstrafte daarmee de vaak gehoorde bewering dat meten en tellen en exact waarnemen in het algemeen ten koste zou gaan van de verwondering. Dat hoeft niet altijd het geval te zijn. Thijsse houdt van de planten en liefde ziet scherp! Dan volgt een uitvoerige beschrijving van de groei: 'Naarmate de stengel opgroeit, gebeurt er iets heel merkwaardigs. Het opgroeien bestaat in het strekken van de opeenvolgende stengelleden, met 't onderste te beginnen. Nu gaat deze strekking gepaard met een draaiing en wel afwisselend links en rechts, zodat aan de uitgroeïende stengel de bladeren niet meer tegenover elkander staan, maar naar boven toe elkander naderen. Tegelijkertijd komen uit de bladhoeken de bloemen tevoorschijn, die buigen zich in normale planten alle op één of twee na neerwaarts en zo wordt dan de ruimte rondom de stengel door de twee bladrijen en de ene bloemenrij in drie delen verdeeld. Het geheel lijkt dan op een alleraardigste vlieg-machine: de twee rijen bladeren als vleugeltjes omhoog getild, als 't ware gereed om met kracht te worden neergeslagen, de bloempjes als vracht omlaag hangend.'

Bij 'mijn' planten is dat exact zo gebeurd, dat proces was prachtig te volgen en het beeld van de 'vlieg-machine' is inderdaad 'alleraardigst'. Thijsse vermeldt ook dat er uitzonderingen op deze regel zijn en ik ga daar bij salomonszegels die hier in de buurt groeien beslist op letten.

Over 'de porcelein-witte, groengetipte bloemetjes' zou hier nog heel wat te schrijven zijn, ze schijnen zich met een 'zacht gekraak' te openen en – dat is bij mij op het moment dat ik dit schrijf al zichtbaar – 'iedere dag schrijdt de bloei een verdieping verder, alleen op zeer koude dagen is er stilstand'. Ze worden vrijwel uitsluitend bezocht door hommels, met name 'tussen 9 en 11 uur'. Ik heb het nog niet kunnen waarnemen, hoewel er toch hommels in de tuin rondvlogen. Thijsse schrijft dat er geen nectar in de bloemen zit en haalt een toonaangevende bron aan, die vermeldt dat de weefsels van de bloemen vol zit met suikersap. 'De hommels steken nu dat weefsel stuk en krijgen zo hun voedsel.' Insecten met zwakkere kaken krijgen dat niet voor elkaar, de plant is voor de bestuiving daarom afhankelijk van hommels. Daar ga ik ook op letten, zal daarbij eens proberen zelf van die suiker te proeven.

Het jaar van de salomonszegel is nog lang niet voorbij en er valt nog veel te zien en te beleven. Aan hand van, of beter gezegd, door de ogen van Thijsse.

Kees Both